

Excursie Neutelings Riedijk Architecten, 7 november 2015

Georganiseerd door Paul Vlok (bestuur AetA) en Eric Thijssen (Architect NRA)

Het publieke gebouw, ornament en identiteit.

De excursie voert langs drie gebouwen van Bureau Neutelings Riedijk Architecten, alle drie publieke opgaven in de middelgrote gemeenten Amersfoort, Deventer en Arnhem.

De zoektocht naar een passende expressie en identiteit is de rode draad van deze drie gebouwen.

Hoe zien een hedendaags stadhuis en een cultuurverzamelgebouw eruit?

Hoe kan architectuur zich kan verhouden tot de roep om lokale identiteit te construeren in een geglobaliseerde wereld?

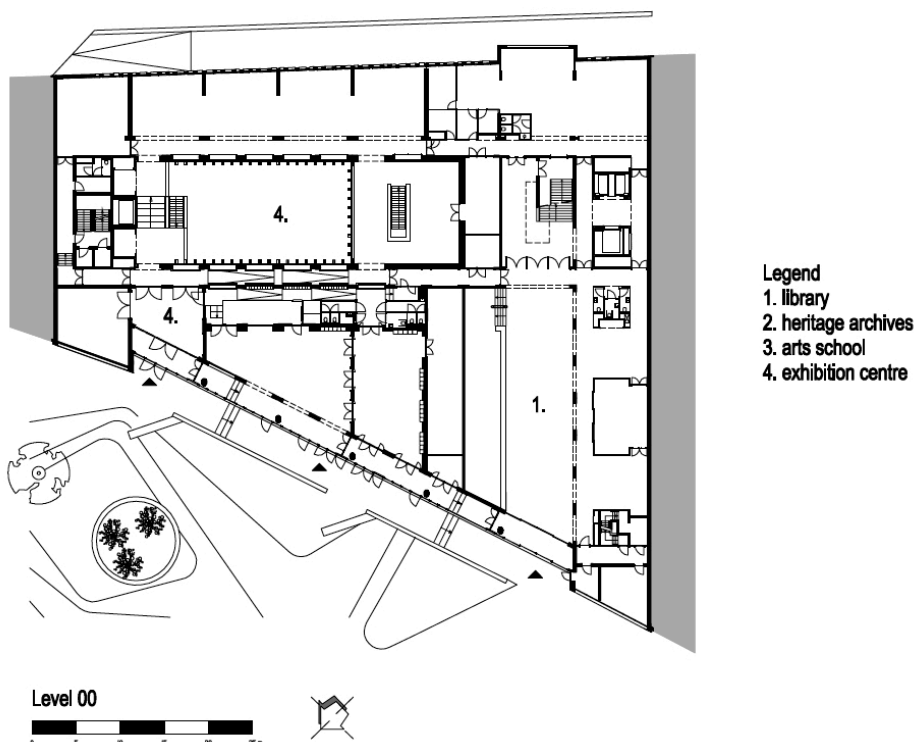
Wat is het geheim van een gemeenschappelijke openbare ruimte die succesvol is?

Programma:

Deelnemers:	30 leden, introducees worden op de reservelijst geplaatst.
Datum:	zaterdag 7 november
Tijden:	10:00-10:30 Start met Koffie in Kade café Eemplein in Amersfoort
	10:30-11:30 Rondleiding Eric Thijssen, projectarchitect NRA
	11:30-12:00 Kunsthal KAdE: tentoonstelling: Expeditie land art. Op eigen kosten (entree 10,-) Museumjaarkaart gratis. Of wandeling langs projecten van Dick van Gameren, Rijnboutt, Mecanoo en Bolles & Wilson.
	12:00 Vertrek per touringcar naar Grote Kerkhof Deventer (lunchversnappering wordt uitgedeeld in de bus)
	13:00-14:15 Sneak preview Stadhuis Deventer. Rondleiding Eric Thijssen, projectarchitect NRA. Stadhuis gaat in december open.
	14:15 Vertrek per touringcar naar Het Rozet, Kortestraat 16 Arnhem
	15:00-16:15 Rondleiding Frank Beelen, projectarchitect NRA
	16:15 AetA Borrel in Het Rozet
	17:00 Vertrek per touringcar naar Amersfoort
	18:00 Aankomst bij Amersfoort CS, einde excursie.
Voor de mensen met meer tijd:	
	18:00-20:00 Diner in Het Rozet op eigen kosten, geef je op voor reservering. Terugreis op eigen gelegenheid.

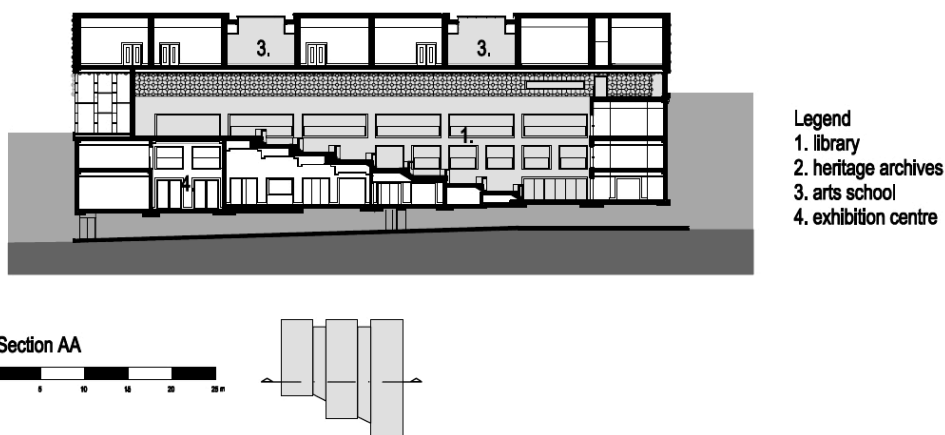

In 1987, bij de start van het Durand Instituut, de voorloper van het Berlage Instituut, schreef Carel Weeber, ik paraphraseer een beetje: Architectuur is een vak dat je kan leren vooral door kennis en vakmanschap gebaseerd op systematische ruimtelijke systemen en verhoudingen te begrijpen. Het instituut als zodanig is er niet gekomen, wellicht logisch gezien het daaraan blijkbaar gekoppelde noodzakelijke idioom van Durand. Dat maatsystemen een mooi ordeningsprincipe zijn in de architectuur spreekt voor zich. Het rigide raster van de SAR had tot doel om de industrie op flexibiliteit af te stemmen. Dom Hans van der Laan ging voor het plastische getal met een fijne reeks van maten waarbij afwijkingen toegestaan zijn. Dat nu juist dit het geheime wapen van Neutelings Riedijk is geworden, had ik al lang vermoed.

In de auto, op weg naar het eerste excursieproject van de dag in Amersfoort, zat ik even op te tellen hoeveel Neuteling Riedijkjes ik inmiddels al heb gezien. Het begon ergens met een brandweer kazerne, de Minaret in Utrecht, drive-inwoningen bij museum de Pont in Tilburg. Maar het eerste duidelijke 'maatsystemen gebouw' dat me te binnen schoot, was het Instituut voor Beeld en Geluid, en al snel in de slipstream het Scheepvaart en Transport College Rotterdam en het MAS in Antwerpen. De essentie van de projecten is veelal een ogenschijnlijk simpele twist van het programma, nog een restje van het verleden uit de OMA tijd, maar daarmee houdt het ook snel op. De opgave van Amersfoort was weer een kolfje naar de hand van de heren. Terwijl Bolles + Wilson 4 keurige gebouwtjes naast elkaar orkestreerde in het stedenbouwkundige programma, kantelden zij het programma als een 'sandwich' waardoor dichte volumes in het centrum of bovenin terecht kwamen. Hierdoor werd de bibliotheek als publieke volkshal de drager van het merendeel gesloten programma. Verder was het eigenlijk allemaal gewoon een kwestie van 525*525*525 (stramien van de parkeer garage 8400*8400) als ruimte maat in alle richtingen streng door te voeren, aldus Eric Thijssen, projectarchitect NRA, die ons rondleidde door wederom een wonderlijk gebouw met een ijzeren discipline van materialen - prefab beton elementen, eikenhout voor vloeren, kozijnen en meubels. En natuurlijk de aluminium beplating met aluminium 'globes' met zoals we later zouden merken een rastermaat waarin alle technische elementen zoals verlichting, sprinkler, detectie alarm, camera's etc etc werden opgelost.

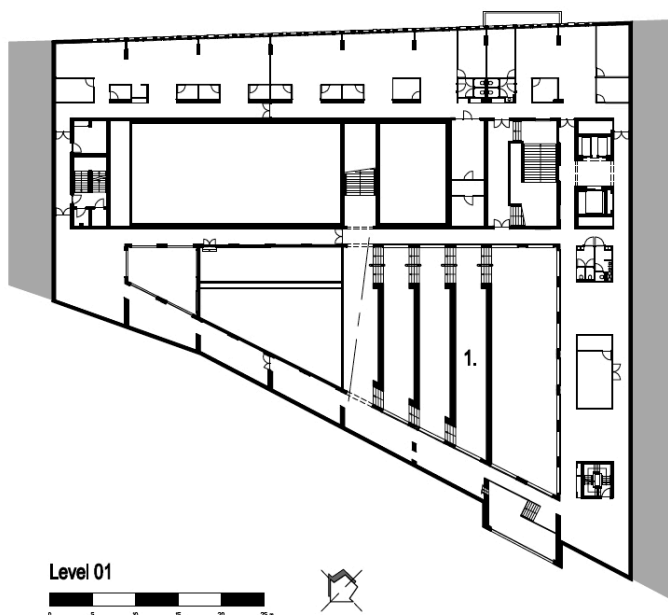

De twee routes door het gebouw, de snelle via het enigszins bewust verstopte monumentale trappenhuis met mooie doorzichten en inijkjes per verdieping, en de slow route langs de bibliotheek langzaam oplopend naar het 'publieke plein' die zijn vervolg krijgt in de 3 huiskamers van de volksuniversiteit, de muziekschool en de dans opleidingen.

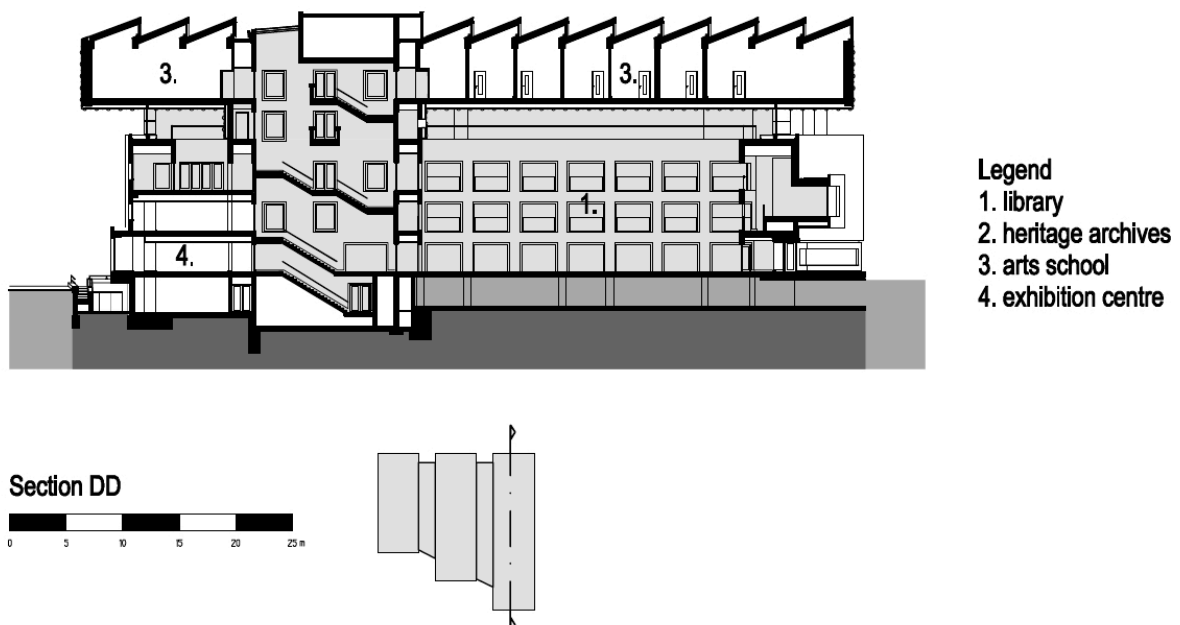
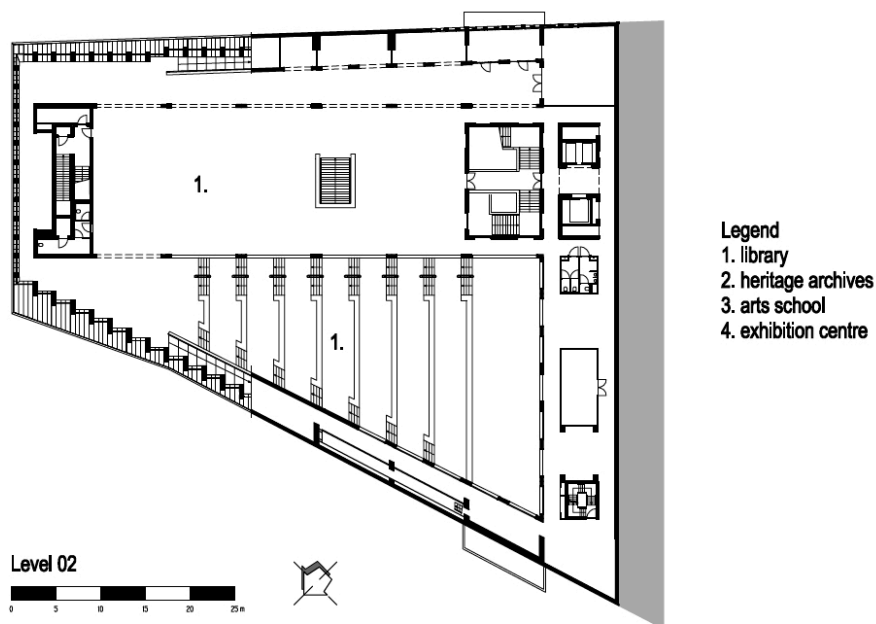

Helaas - of gelukkig denk ik persoonlijk - is de Popzaal er niet gekomen en is op de begane grond via een andere ingang aan het plein de kunsthall KAdE gekomen met een fijn cafe. Het vakmanschap en de beheersing van het geheel tot in het detail, zijn een verademing. De gebouwen bezitten een soort 'humor of ontspannenheid' - ik kan het nog niet helemaal duiden - die ze toegankelijk maken en ik denk van binnen geliefd, vol plekken en mogelijkheden die niet knellen zonder dat er een onbenoembare ruimte of architectuur wordt gemaakt. Wat mij minder goed beviel was de stedenbouwkundige schaal en maat die wellicht voortkwam uit de wens van Bolles + Wilson om het publiekgebouw te laten 'spreken'; de twee latere projecten van de dag vond ik wat dat betreft veel overtuigender. Maar laat gezegd zijn, het is 'jaloersmakend' dat het ze allemaal maar lukt, en dat is bij de twee volgende projecten die we zagen weer het geval.

- Legend
- 1. library
 - 2. heritage archives
 - 3. arts school
 - 4. exhibition centre

Neutelings Riedijk laten daarmee zien dat zij in het Nederlandse spectrum op een vrij unieke plek staan en dat het altijd fijn is om de gebouwen te bezoeken. Dat ze via een oeuvre met minder vakmanschap en wat probleemgebouwen hier zijn gekomen, doet daar niets aan af. Wat ik persoonlijk ook weer duidelijk zie is dat het gebruiken van kennis uit een eerder gebouw, en dat aanvullen met iets nieuws in het volgende tot steeds beter beheerste architectuur en gebouwen leidt. Waarbij het maatsysteem en de analyse van groot belang zal blijken en blijven, zo leert de rest van de dag. Want op weg naar Deventer worden we al weer getraakteerd op de getallen reeks van Fibonacci en de guldensnede. Kortom terug komend op Weeber en Durand, de saaiheid van die architectuur is ons bespaard gebleven maar de intelligente gedachte dat architectuur een vak is waarin het gereedschap, het vakmanschap, de kennis en kunde, hand in hand gaan toch de juiste analyse zijn van Weeber die ik van harte omarm. En hoop nog eens te gaan bereiken.

Let wel, het gaat om een *-kwartier* en niet om een *-huis*, een groot verschil. Het complex van nieuwbouw, verbouwde monumenten en omsloten buitenruimten vult de stedelijke ruimte in hartje Deventer en levert een nieuwe route op door het stadsweefsel.

Riedijk noemt het een geheim gebouw, zo goed zou het verborgen zijn in het agglomeraat van tuinen, binnenpleinen, paden, gangen en poorten. Een beetje gelijk heeft hij wel, want het is veel groter dan je vermoedt als je met de rug naar de Lebuinuskerk op Het Grote Kerkhof staat.

De belangrijkste kwaliteit van het complex is inderdaad de inpassing van het grote programma in de fijnkorrelige stad: 19.000 m² bvo! Stedebouwkundig is er een topprestatie geleverd. Het lange wachten op een definitief plan voor deze plek is niet voor niets geweest.

Zo vlak voor de opening wordt er nog volop gewerkt: ook op de zaterdag dat we op bezoek zijn is men bezig met natuursteenafwerking. In het interieur zijn in sommige ruimtes al tapijttegels gelegd en staan de computerschermen al op de buro's, in andere ruimtes wordt nog volop gewerkt aan de aftimmeringen.

Baksteen

Een aantal gevels is gemetseld, zowel binnen als buiten. Daarmee wordt op een vanzelfsprekende wijze een gevoel opgeroepen dat het niet om één gebouw gaat maar om een vervlechting. De betreffende baksteen is speciaal gemaakt, van groot formaat en leent zijn gemêleerde roodgele kleur van de omringende bebouwing. Voor mij werkte deze aanpak niet. Het verband, de voegen, de nieuwheid en de structuur van de steen gaan geen verbinding aan met de context. Misschien had een minder opvallende steen deze taak beter volbracht. De geleding in de nieuwe lange gemetselde achtergevel, die samen met de achtertuinten van de aanpalende oude panden een toegankelijke binnentuin begrenst, is afgestemd op de bestaande korrelgrootte van de stad. De lovenswaardige poging om het grote bouwvolume aan te passen aan de omgeving is niet gelukt. Het is overduidelijk dat de insnoeringen van die gevel op een kunstmatige wijze geparceleerd zijn. Het gebouw is té aanwezig om bescheiden te kunnen worden. Wellicht dat een bescheidenere baksteen of/en slempen cq keimen van het metselwerk goede diensten kunnen bewijzen.

Hout

Net als met het metselwerk zijn ook de vele houten puien aan de straatzijde en aan de binnenhoven identiek uitgevoerd: in blank gevernisd midden-Europees Eiken. Ook in het interieur komt deze keuze massaal terug in puien, deuren, vloeren en aftimmeringen. Deze keuze overtuigt zeker, het geeft rust. De aannemer staat 15 jaar garant voor het onderhoud van deze puien. Dat is niet gering, zeker bij beschadigingen zal het niet meevallen reparaties onzichtbaar te houden. Gaat het gebouw honderden jaren mee (500 jaar is beloofd door de architect) dan zou het een topprestatie zijn als de eigenaren deze duizenden blankhouten puien visueel in conditie kunnen houden. Het eikenhout gaat op zich eeuwen mee, maar ter plaatse van de houtverbindingen en met de blank geverniste afwerking is het een uitdaging om het langer te laten overleven dan gebruikelijk is.

Gulden snede

Dan kom ik op een van de meest intrigerende ontwerpuitgangspunten: de gulden snede, die met name is toegepast op de indeling van de (gevel)puien. De klassieke gebouwen in de omgeving hebben de onnadrukkelijke kwaliteit van mooie veroudering en weldadige maatverhoudingen. Van

Fibonacci tot Dom Hans van de Laan is gezocht naar een ratio om voor de mens ideale maatverhoudingen te vinden en te noteren. Of het nu Gulden Snede heet of het Plastisch Getal: er is behoefte aan het vastleggen van wat voor het oog prettig is. Werkt het toepassen van deze regel hier ook? Op tekening vormen de 8 boven elkaar gelegen verschillende reeksen rechthoeken in de voorgevel een zeer fraai en knap gevonden screen tussen binnen en buiten. Ook tov de buurpanden slaagt deze werkwijze er in om een nieuw pand goed te voegen in de bestaande context. Het UV-filter in de blanke vernis drukt de tekening van het eikenhout weg zodat er een rustig zacht geel membraam ontstaat dat prettig werkt.

Aluminium

Maar, in alle rechthoeken van dit membraam zijn metalen “tekeningen” bevestigd. Een kunstwerk van Loes ten Ascher dat bestaat uit de vinger- of teenafdrukken van 2300 Deventernaren die in aluminium gegoten zijn. Dit werk is zó krachtig dat het de hoofdrol speelt, niet alleen in de gevel aan Het Grote Kerkhof, maar ook bij andere binnen- en buitengevels. In het werk van Neutelings Riedijk is het ornament altijd nadrukkelijk aanwezig. De ornamenten van het vandaag ook bezochte Eemhuis en het Rozet zijn echter meer geïntegreerd in de architectuur. Dat is hier veel minder het geval. De klassiek moderne maatsystematiek van de puien en de grillige lijnen van het aluminium spreken een heel andere taal. Ondanks de zware houtafmetingen van de eiken puien winnen de vingerafdrukken het. Hoe knap ook gevonden, is dit kunstwerk (voor mij) te grof en niet passend. Te veel een appliqué dat afbreuk doet, hoe interessant ook de gedachte is om de 19e eeuwse vinding van de persoonlijke huidafdruk te gebruiken.

Interieur

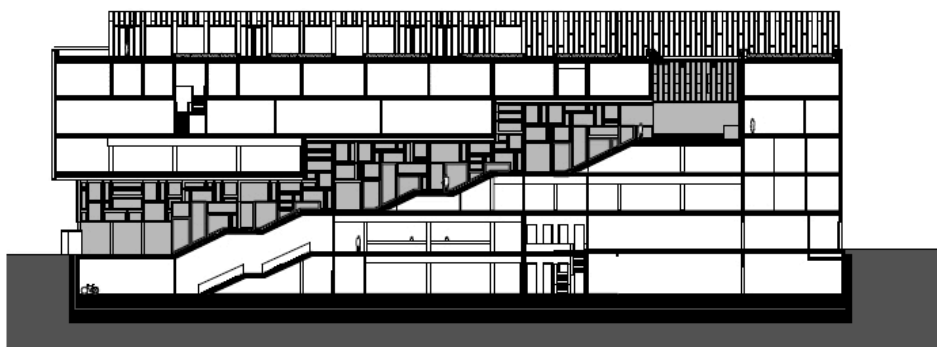
Het architectonisch interieur is van een verbluffende ruimtelijke kwaliteit. Een modern stadspaleis dat zo veel “great space”* bevat dat het voor toekomstig andere gebruik prima inzetbaar is. De grote publiekshal is de perfecte match tussen een binnen- en een buitenruimte. Door het gebruik van dezelfde puien en vloeren als in het exterieur, door de volle gebouwhoogte gecombineerd met het zeer subtiele membraam van het “daglichtplafond” is er een fantastische publieke ruimte ontstaan. Ook hier gaan de gedachten direct naar het verhoudingen van het Plastisch Getal, en naar ruimtes in La Tourette of in de universiteitsgebouwen van Max Dudler. De trappen aan de korte zijden roepen reminiscenties op aan Escher of Piranesi, heerlijk.

- Great Space verwijst naar een nog te publiceren onderzoek naar ruimtelijke kwaliteit van gebouwen door de eeuwen heen: BNA en TUD.

Met deze 4 filmpjes op volgorde is binnen 10 minuten alles verteld over het Deventer Raamwerk, merkte ik tijdens de atelierroute en het historisch festijn afgelopen zaterdag.

- 1. Motivatie Loes in 2 minuut en 51 seconden : <https://vimeo.com/90282302>
- 2. Aanpak verzamelen vingerafdrukken in 57 seconden: <https://vimeo.com/90267730>
- 3. Vingerafdrukken maken van klei in leeg winkelpand 1 minuut en 45 seconden: <https://vimeo.com/119710584>
- 4. Bij de gieterij in 2 minuut en 21 seconden: <https://vimeo.com/126921559>
- 5. een filmpje van 2012 toch weer anders is als de gebouwde werkelijkheid nu: <https://www.youtube.com/watch?v=WjAvvWA9G1Y>

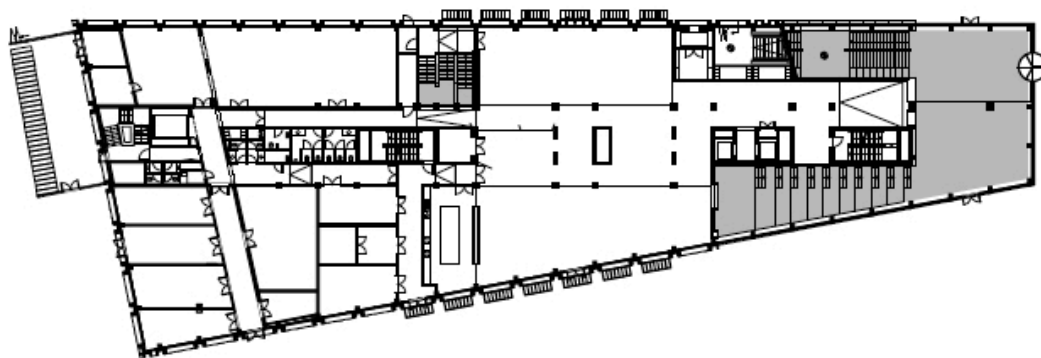
Beeldverslag van het Rozet

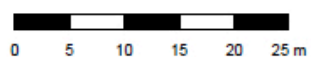
Doorsnede AA

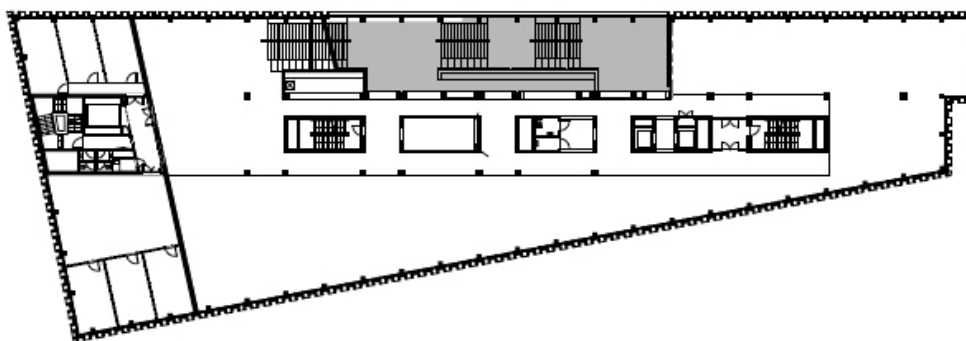
0 5 10 15 20 25 m

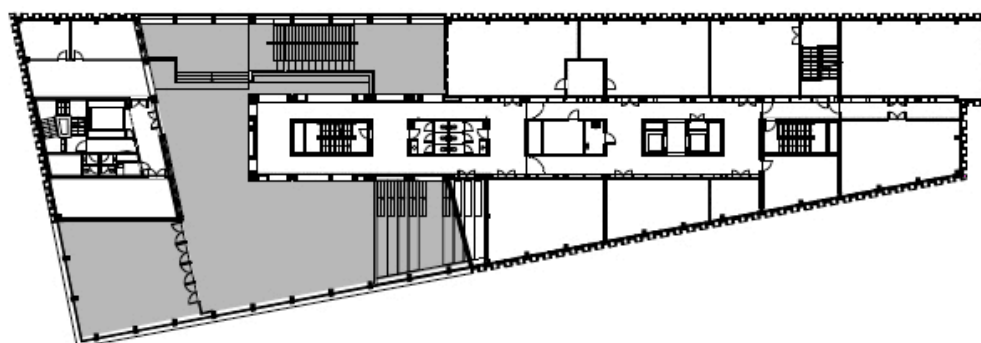
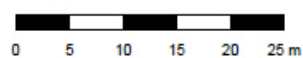

Laag 00

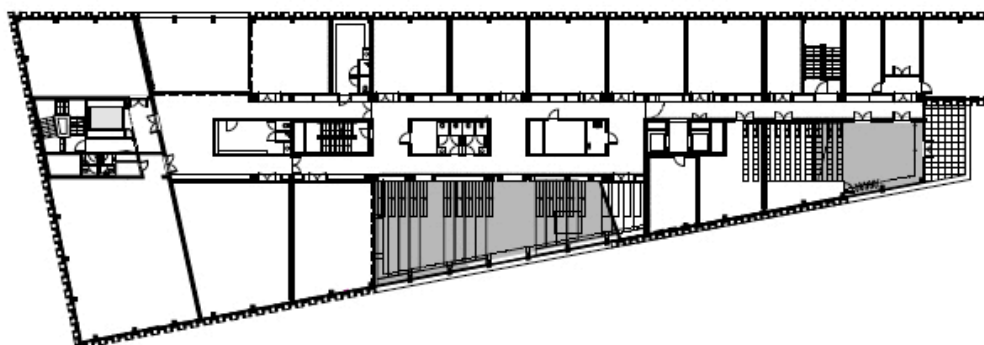
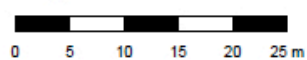

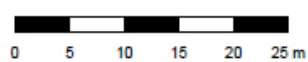
Laag 02

Laag 03

Laag 04

Deelnemers Neutelings Riedijk Architecten

1. Gerjan Streng
2. Elsbeth Ronner
3. Introducé: Piet van Wijk
4. Introducé: Mick van Gemert
5. Flip Nieuwpoort
6. Introducé: Flip Nieuwpoort
7. Wilco van Oosten
8. Harrie van Helmond
9. Cees Brandjes
10. Sanne van Manen
11. Madeleine Steigenga
12. Francisca Benthem
13. Xander Arets
14. Jurriaan van Stigt
15. Marcia Mulder
16. Paul Lappia
17. Introducé: Josephine Hilde van Es
18. Aryan Sikkema
19. Otto van Dijk
20. Paulus van Vliet
21. Aafke van Dijk
22. Paul Vlok
23. Fridjof van den Berg
24. Eugene Franken
25. Bart Duvekot
26. Hester Wolters
27. Ruud Wilmink
28. Joëlma Rodrigues de Sousa
29. Eric Thijssen
30. Introducé: Carmen Buitenhuis
31. Frits Kupers
32. Mechtild Linssen
33. Mette Zahle
34. Virginia Doelwijt
35. Joke Vos